

ATSAKOMYBĖ MAISTO TEISĖJE: TINKAMO SUBJEKTO IR JO RŪPESTINGUMO PAREIGOS NUSTATYMO PROBLEMA

Asta Šamulevičiūtė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Teisės filosofijos ir istorijos katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 271 4637

Elektroninis paštas astasamuleviciute@yahoo.com

Pateikta 2013 m. liepos 6 d., parengta spausdinti 2013 m. rugsėjo 18 d.

doi:10.13165/SPV-13-1-5-12

Santrauka

Vartotojų pasitikėjimą Europos Sąjungos maisto kontrolės sistema sukūrė skandalai lėmę diskusijas dėl poreikio apsaugoti vartotojus pasitelkiant atsakomybės institutą maisto teisėje. Tačiau taikant atsakomybę už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus susiduriama su tam tikrais sunkumais. Didėjanti maisto tvarkymo subjektų sąveika ir sutartiniai jų tarpusavio įsipareigojimai lemia, kad tam pačiam maisto produktui įtakos turi ar gali turėti ne vienas maisto tvarkymo subjektas. Vis dėlto teisės aktų nuostatos vienareikšmiškai atsakyti į klausimą, ar kiekvienas toks maisto tvarkymo subjektas, aptikus nesaugų maisto produktą rinkoje, gali būti vienodai už tai atsakingas, neleidžia. Be to, tai, kad, reglamentuojant maisto tvarkymo subjektų pareigas ir atsakomybę, maisto tvarkymo subjektams nėra užtikrinamas pakankamas teisinis apibrėžtumas, parodė ir Europos Teisingumo Teismo sprendimas Lidl Italia byloje.

Tad šiame straipsnyje analizuojami atsakomybės pasidalijimo ypatumai Europos Sąjungos maisto teisėje bei Lietuvos nacionalinės teisės normose, taip pat vertinamas rūpestingumo pareigos kriterijus nustatant, kuriam maisto tvarkymo subjektui priskirtina atsakomybė už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus.

Reikšminiai žodžiai: maisto tvarkymo subjektas, maisto tvarkymo subjektų atsakomybė, maisto tvarkymo subjektų pareigos, rūpestingumo pareiga, maisto sauga.

Įvadas

Susirūpinimą nepakankamu teisiniu maisto saugos reguliavimu Europos Sąjungos mas-tu sukėlė nuo 1980 metų vidurio iki dabar kylančios problemos: listerijos sūryje, salmonelės kiaušiniuose ir šokolade, galvijų spongiforminė encefalopatija (GSE) jautienoje, genetiškai modifikuotos daržovės ir soja, hormonų naudojimas mėsos produktuose, toksinai, snukio ir

nagų liga, paukščių gripas, *E. coli* bakterijų paplitimas¹ ir pan.² Minėtos problemos lėmė ne tik teisinio reguliavimo maisto saugos srityje pokyčius apskritai, tačiau tuo pat metu kilo nemažai diskusijų dėl poreikio apsaugoti vartotojus pasitelkiant atsakomybės institutą maisto teisėje³.

Jei teisės aktais, įskaitant reglamentuojančius maisto tvarkymą, nustatomi atitinkami leidimai ir (ar) draudimai, tai paprastai tikimasi, kad jų bus laikomasi, o tuo atveju, jei jų būtų nesilaikoma, keliamas klausimas, kas turi, jei turi, už tai atsakyti. Atsižvelgiant į tai, kad maistas turi labai didelę reikšmę žmogaus sveikatai, ir į tai, kad šalia tikslo užtikrinti vieningą rinką Europos Sąjungoje keliami visuomenės sveikatos ir vartotojų teisių apsaugos užtikrinimo tikslai, dažnai net ir pabrėžiant jų pirmumą, atsakomybės klausimai maisto teisėje yra itin svarbūs, tačiau Lietuvos teisės moksle iki šiol nenagrinėti.

Tuo tarpu problemų taikant atsakomybę maisto teisėje neišvengiama. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad labai dažnai, kol galutinis maisto produktas pasiekia vartotoją, jam įtakos gali turėti ar turi keli maisto tvarkymo subjektai⁴: vienas jų tiekia žaliavas, kitas gamina maisto produktą, trečias jį pakuoja, ketvirtas paskirsto, penktas parduoda galutiniam vartotojui. Tai reiškia, kad klaidų padaryti gali kiekvienas iš jų, o ta klaida gali keliauti iš vieno maisto grandinės etapo į kitą⁵ dėl neatidumo ar nuslepiant reikšmingą informaciją. Tad visų pirma kyla tinkamo atsakomybės subjekto nustatymo klausimas: jei maisto produktui įtakos turėjo ar galėjo turėti keli maisto tvarkymo subjektai, tai kuris iš jų bus atsakingas aptikus nesaugų maisto produktą rinkoje ar nustačius kitą maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą.

Nors Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamente (EB) Nr. 178/2002, nustatančiame maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančiame Europos maisto saugos tarnybą ir nustatančiame su maisto saugos klausimais susijusias

¹ MacMaoláin, C. *EU food law: protecting consumers and health in a common market*. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2007, p. 1.

² Paminėtinas ir visai neseniai vartotojų pasitikėjimą Europos Sąjungos maisto kontrolės sistema sukrėtęs „arklienos skandalas“, kai dėl galimų maisto produktų klastočių buvo suabejota ir Lietuvoje. Pavyzdžiui: *Tikrinama informacija iš Latvijos dėl lietuviškoje dešroje galimai nustatytos arklienos [interaktyvus]*. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-09 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3036/>>; *Tęsiamas tyrimas dėl galimai nustatytos arklienos lietuviškoje dešroje [interaktyvus]*. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-10 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3037/>>; *Toliau tiriant mėginius, arklienos DNR nenustatoma [interaktyvus]*. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-11 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3041/>>.

³ O'Rourke, R. *European food law*. London: Sweet and Maxwell, 2005, p. 139.

⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamento (EB) Nr. 178/2002, nustatančio maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančio Europos maisto saugos tarnybą ir nustatančio su maisto saugos klausimais susijusias procedūras (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 6 tomas, p. 463) 3 straipsnio 3 punkte pateiktas *maisto verslo operatoriaus* (angl. *food business operator*; vok. *Lebensmittelunternehmer*) apibrėžimas, tačiau straipsnyje bus vartojama Lietuvos Respublikoje aprobuota *maisto tvarkymo subjekto* sąvoka, atitinkanti minėtą Reglamente (EB) Nr. 178/2002 pateiktą *maisto verslo operatoriaus* sąvoką. Lietuvos Respublikos terminų bankas [interaktyvus]. VLKK, LRS ITD, 2005 [žiūrėta 2013-07-30]. <<http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>>.

⁵ Straipsnyje vartojamos sąvokos *maisto grandinė* ir *maisto grandinės etapai* atitinka Reglamento (EB) Nr. 178/2002 3 straipsnio 16 punkte nurodytą sąvoką *gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapai*, kuri apibrėžiama kaip bet kuris etapas, įskaitant importą, nuo pirminio maisto pagaminimo imtinai iki jo saugojimo, vežimo, pardavimo arba pateikimo galutiniam vartotojui imtinai ir atitinkamais atvejais pašarų importavimas, auginimas, gamyba, saugojimas, vežimas, skirstymas, pardavimas ir tiekimas.

procedūras⁶, skiriama dėmesio maisto tvarkymo subjektų atsakomybei⁷, tačiau tos atsakomybės ribos minėto reglamento nuostatose nėra konkretinamos. Taigi, susiduriama ne tik su tinkamo atsakomybės subjekto, bet ir su jo rūpestingumo pareigos turinio ir apimties problema. Dažnėjant atvejams, kai gamintoju maisto produkto etiketėje save nurodo vienas maisto tvarkymo subjektas, tačiau iš esmės visus gamybos, pakavimo ir paskirstymo darbus atlieka kitas ar kiti maisto tvarkymo subjektai, nustatyti, kuris iš jų ir už ką yra atsakingas, tampa vis sudėtingiau. Tačiau, vertinant šio klausimo iširtumo lygi mokslininkų darbuose, pasakytina, kad klausimas, kiek atidus ir rūpestingas turi būti kiekvienas maisto tvarkymo subjektas atitinkamame maisto grandinės etape, Lietuvos teisės moksle iki šiol nebuvo diskutuotas, tuo tarpu vokiškojoje teisinėje literatūroje rūpestingumo pareigos sąvoka laikoma vienu iš kertinių atsakomybės aspektų⁸.

Be to, po Europos Teisingumo Teismo (toliau – Teismas) sprendimo *Lidl Italia* byloje⁹ pripažinta, kad maisto tvarkymo subjektams neužtikrinamas pakankamas teisinis apibrėžtumas reglamentuojant jų pareigas ir atsakomybę, todėl 2011 metais nustatytos specialiosios taisyklės, skirtos atsakomybės klausimams informacijos apie maistą teikimo srityje, išdėstytos Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. spalio 25 d. reglamento (ES) Nr. 1169/2011 dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams¹⁰ 8 straipsnyje. Pažymėtina, kad šios taisyklės bus pradėtos taikyti nuo 2014 m. gruodžio 13 d., tad Europos Sąjungos valstybėms narėms svarbu tinkamai su jomis susipažinti.

Atsižvelgiant į minėtų problemų tiek teorinę, tiek praktinę reikšmę, šiam tyrimui keliamas tikslas atskleisti maisto tvarkymo subjektų atsakomybės pasidalijimo ypatumus Lietuvos ir Europos Sąjungos maisto teisėje tam tikrais atvejais pasitelkiant rūpestingumo pareigos kriterijų.

Kaip jau minėta, nei tinkamo atsakomybės subjekto maisto teisėje, nei jo rūpestingumo pareigos apimties ir turinio problematika Lietuvos teisės moksle nėra tyrinėta. Būtų galima paminėti nebent M. Ulozo ir L. Novikovienės straipsnį¹¹, kuriame gilinamasi į gamintojo atleidimo nuo atsakomybės už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą sąlygas, tačiau jame nesigilinama į gamintojo kaip maisto tvarkymo subjekto specifiką, bei S. Selelionytės-Drukeitinienės straipsnį¹², kuriame analizuojama kaltė kaip sutartinės atsakomybės sąlyga, tačiau neišskiriant sutarčių ir jų šalių kaltės subtilių maisto teisės srityje.

⁶ Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamentas (EB) Nr. 178/2002, nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 6 tomas, p. 463).

⁷ Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalis.

⁸ Pavyzdžiui, Weidner, M.; Holtfreter, A. *Planen und Delegieren lebensmittelrechtlicher Verantwortung*. Hamburg: Behr's Verlag, 2011, S. 3.

⁹ Byla C-315/05, *Lidl Italia Srl prieš Comune di Arcole (VR)* [2005] ECR I-11181.

¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. spalio 25 d. reglamentas (ES) Nr. 1169/2011 dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1924/2006 ir (EB) Nr. 1925/2006 bei kuriuo panaikinami Komisijos direktyva 87/250/EEB, Tarybos direktyva 90/496/EEB, Komisijos direktyva 1999/10/EB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/13/EB, Komisijos direktyvos 2002/67/EB ir 2008/5/EB bei Komisijos reglamentas (EB) Nr. 608/2004. [2011] OL L 304/18.

¹¹ Ulozas, M.; Novikovienė, L. Gamintojo civilinė atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą: taikymo sąlygos bei atleidimo nuo jos kai kurie probleminiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(2): 601–620.

¹² Selelionytė-Drukeitinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1417–1441.

Atsakomybės pasidalijimo maisto teisėje klausimus plačiau analizuoja Vokietijos teisės mokslo atstovai savo darbuose, skirtuose atsakomybei maisto teisėje¹³, arba skirdami atitinkamą skyrių atsakomybės klausimams vadovėliuose ar komentaruose maisto teisės tematika¹⁴, tačiau reikia pažymėti, kad atsakomybės maisto teisėje taikymo taisyklės didžiąja dalimi reglamentuotos Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinės teisės normose, tad ir minėtuose tyrimuose daugiausia dėmesio skirta būtent joms, o Europos Sąjungos teisės aktai valstybėse narėse taip pat interpretuojami skirtingai. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad Vokietija, kaip ir Lietuva, priklauso civilinės teisės tradicijos valstybių grupei, bei į tai, kad ši valstybė turi gilesnes teisinio reglamentavimo maisto saugos srityje tradicijas¹⁵ ir išsamesnius mokslinius tyrimus nei Lietuva, šiame straipsnyje bus remiamasi kai kuriomis Vokietijos teisės mokslo atstovų išvalgomis.

Taigi siekiant tyrimo tikslo straipsnyje užsibrėžta: 1) išanalizuoti maisto tvarkymo subjektų atsakomybės pasidalijimo ypatumus Europos Sąjungos maisto teisėje, 2) įvertinti rūpestingumo pareigos kriterijų nustatant, kuriam maisto tvarkymo subjektui priskirtina atsakomybė už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, 3) išanalizuoti maisto tvarkymo subjektų atsakomybės pasidalijimo ypatumus Lietuvos nacionalinės teisės normose.

Šiam tyrimui atlikti taikyti šaltinio turinio analizės, lingvistinis, lyginamasis, sisteminės analizės, teleologinis, apibendrinimo metodai.

1. Atsakomybės pasidalijimas Europos Sąjungos maisto teisėje

Siekiant apsaugoti vartotojus ir atkurti prarastą jų pasitikėjimą maisto produktų, esančių rinkoje, sauga, Baltojoje knygoje dėl maisto saugos buvo įsipareigota aiškiai apibrėžti visų maisto grandinės dalyvių, įskaitant, bet neapsiribojant, maisto tvarkymo subjektų ir kompetentingų institucijų vaidmenį (funkcijas), kartu nurodant, kad maisto tvarkymo subjektams tenka pirminė atsakomybė už maisto saugą, o šios nuostatos įgyvendinimą užtikrinti per kompetentingų institucijų atliekamą nacionalinę priežiūrą ir kontrolę¹⁶. Šis uždavinys įgyvendinamas Reglamente (EB) Nr. 178/2002, visų pirma, šio reglamento 30 konstatuojamojoje dalyje nustatant, kad maisto tvarkymo subjektas „gali sugalvoti geriausią maisto tiekimo sistemą ir užtikrinti, kad pagal ją tiekiamas maistas būtų saugus; taigi jai turėtų būti numatyta

¹³ Weidner, M.; Holtfreter, A., *supra* note 8; Pichhardt, K. *Produkthaftung für Qualitätsverantwortliche in Lebensmittelunternehmen*. Hamburg: Behr's Verlag, 2007; Hahn, P.; Pichhardt, K. *Lebensmittelsicherheit: Haftung – Rückruf – Rückverfolgbarkeit*. Hamburg: Behr's Verlag, 2008; Krell, K. *Haftungsverteilung im Lebensmittelrecht*. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte. Bayreuth: Universität Bayreuth, 2005.

¹⁴ *Lebensmittelrechts – Handbuch*. Gesamtedaktion Streinz, R. München: Verlag C. H. Beck, 2008: šiame maisto teisės vadove skirta dėmesio rūpestingumo pareigos turiniui ir apimčiai ne tik Vokietijos, bet ir Europos Sąjungos maisto teisėje. Reglamentas (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio „Atsakomybė“ nuostatos analizuojamos šio reglamento komentare: Hagenmeyer, M. *Food Information Regulation: Commentary on Regulation (EU) No. 1169/2011 on the Provision of Food Information to Consumers*. Berlin: Lexxion, 2012.

¹⁵ Pirmąja išsamia maisto produktų teisės kodifikacija Vokietijoje laikomas jau 1879 m. priimtas įstatymas, skirtas maisto produktų (vok. *Nahrungsmittel*), stimuliuojančių nervų sistemą produktų (vok. *Genussmittel*), vartojimo reikmenų (daiktų) (vok. *Gebrauchsgegenständen*) apyvartai reguliuoti. Zipfel, W.; Rathke, K.-D. *Lebensmittelrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 2013. 151. Ergänzungslieferung. B IV 6.

¹⁶ Baltoji knyga dėl maisto saugos COM (1999) 719 final.

pirminė teisinė atsakomybė užtikrinant maisto saugą⁴. Šis pirminės maisto tvarkymo subjekto atsakomybės principas įtvirtintas ir Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalyje nurodant, kad maisto tvarkymo subjektai „visuose su jų kontroliuojamu verslu susijusiuose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose užtikrina, kad maistas <...> atitiktų su jų veikla susijusius maisto produktus reglamentuojančių įstatymų reikalavimus ir tikrina, kad šių reikalavimų būtų laikomasi“. Be to, principas, pagal kurį pirminė atsakomybė už maisto saugą tenka maisto tvarkymo subjektui, įtvirtintas ir Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamento (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos¹⁷ 1 straipsnio 1 dalies 4 punkte. Taigi pirminės maisto tvarkymo subjekto atsakomybės principas iš esmės reiškia, kad ne kontrolės institucijos ar kiti subjektai yra atsakingi už maisto saugą, bet patys maisto tvarkymo subjektai¹⁸. Tačiau ar šios nuostatos leidžia atsakyti į klausimą, kuris gi maisto tvarkymo subjektas už kurį etapą ar etapus ir kokia apimtimi yra atsakingas?

Pagal lietuviškąją Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalies versiją atrodytų, kad kiekvienas maisto tvarkymo subjektas atsakingas už maisto produktą vos ne visuose maisto grandinės etapuose¹⁹, nors kai kuriuose iš jų jis nebeturi įtakos maisto produktui. Tai reikštų, kad, pavyzdžiui, gamintojas, kuris tvarko maistą viename iš pirmųjų maisto grandinės etapų, papildomai yra atsakingas dar ir už tai, kad, tarkim, tiek didmenininkas, tiek mažmenininkas laikytųsi tam tikrų teisės aktų nuostatų, ir atvirkščiai (vok. *Kettenverantwortlichkeit*)²⁰. Kitaip tariant, nustačius teisės pažeidimą, atsakomybėn būtų galima traukti bet kurį bet kuriame maisto grandinės etape maistą tvarkiusį maisto tvarkymo subjektą. Vis dėlto vokiškojoje literatūroje teigiama, kad įsigaliojus būtent Reglamentui (EB) Nr. 178/2002 pagal tą pačią minėtą 17 straipsnio 1 dalį kiekvienas maisto tvarkymo subjektas yra atsakingas tik už tai, kas vyksta jo kontroliuojamoje srityje (vok. *Stufenverantwortlichkeit*)²¹. Šią išvadą pagrindžia ir Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalies vokiškoji bei angliškoji versijos - nurodoma, kad maisto tvarkymo subjektai atsakingi tik už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų laikymąsi *jų kontroliuojamoje įmonėse*²². Vis dėlto derėtų nepamiršti ir paties maisto tvarkymo subjekto apibrėžimo, pateikto Reglamento (EB) Nr. 178/2002 3 straipsnio 3 punkte, kuriame nurodyta, kad maisto tvarkymo subjektai yra „fiziniai arba

¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos. OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 34 tomas, p. 319.

¹⁸ Valstybės narės Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 2 dalyje gi įpareigojamos užtikrinti, kad maisto produktus reglamentuojantys įstatymai būtų vykdomi, ir kontroliuoti bei tikrinti, kad maisto tvarkymo subjektai visuose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose vykdytų atitinkamus maisto produktus reglamentuojančių įstatymų reikalavimus.

¹⁹ Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 str. 1 d.: maisto tvarkymo subjektai „<...> **visuose su jų kontroliuojamu verslu susijusiuose** gamybos, perdirbimo ir paskirstymo **etapuose** užtikrina, kad maistas <...> atitiktų su jų veikla susijusius maisto produktus reglamentuojančių įstatymų reikalavimus ir tikrina, kad šių reikalavimų būtų laikomasi“.

²⁰ Weidner, M.; Holtfreter, A., *supra* note 8, S. 10.

²¹ *Ibid.*, S. 11.

²² Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 str. 1 d. angl.: „Food <...> business operators **at all stages** of production, processing and distribution **within the businesses under their control** shall ensure that foods <...> satisfy the requirements of food law which are relevant to their activities and shall verify that such requirements are met.“

Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 str. 1 d. vok.: „Die Lebensmittel- und Futtermittelunternehmer sorgen **auf allen Produktions-, Verarbeitungs- und Vertriebsstufen in den ihrer Kontrolle unterstehenden Unternehmen** dafür, dass die Lebensmittel oder Futtermittel die Anforderungen des Lebensmittelrechts erfüllen, die für ihre Tätigkeit gelten, und überprüfen die Einhaltung dieser Anforderungen.“

juridiniai asmenys, atsakingi už tai, kad jų kontroliuojamame maisto versle būtų garantuotai laikomasi maisto produktų reglamentuojančių įstatymų reikalavimų²³. Taigi maisto tvarkymo subjekto apibrėžime maisto tvarkymo subjekto atsakomybės ribos yra jo kontroliuojamas maisto verslas²³. Tad, jei maisto produktas pereina į kitą etapą, kurį kontroliuoja kitas maisto tvarkymo subjektas, tai pirmasis jau nebėra atsakingas, nes to kito etapo ir kito maisto verslo jis nebekontroliuoja.

Sumaišties įnešė ir minėtas Teismo sprendimas *Lidl Italia* byloje, kurioje iš esmės pritaria bendros atsakomybės koncepcijai, išaiškinant, kad Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. kovo 20 d. direktyvos 2000/13/EB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių maisto produktų ženklavinimą, pateikimą ir reklamavimą, derinimo²⁴ nuostatos nedraudžia valstybės narės teisės aktų, kurie numato galimybę šios valstybės narės ūkio subjektą, platinantį maisto produktus, pagamintus kitoje valstybėje narėje įsisteigusio ūkio subjekto, laikyti atsakingu už pažeidimą ir nubausti administracine bauda, nors jis, kaip paprastas platintojas, tik prekiauja šiuo produktu, kurį jam pateikė minėtas gamintojas²⁵.

Taigi, lyginant Reglamento (EB) Nr. 178/2002 tekstus keliomis kalbomis bei sistemaiškai aiškinant lietuviškąjį Reglamento (EB) Nr. 178/2002 variantą, norėtųsi manyti, kad vis dėlto maisto tvarkymo subjektas turėtų būti laikomas atsakingu tik už tas įmones (tuos etapus), kurias (kuriuos) jis kontroliuoja. Tačiau minėtoje byloje priimtas tarsi priešingas sprendimas. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šioje byloje Teismas prabilo ir apie maisto tvarkymo subjektų, šiuo atveju konkrečiai platintojo, kuris pripažintas atsakingu už gamintojo neteisėtai paženklinto alkoholinio gėrimo platinimą, *pareigas*, nurodydamas, kad ir platintojas turi tam tikrų pareigų maisto produktų ženklavimo srityje²⁶. O štai generalinė advokatė Christine Stix-Hackl savo išvadoje²⁷ minėtoje byloje ne tik pabrėžė *svarbų platintojo vaidmenį* užtikrinant visos reikalingos su parduodamu produktu susijusios informacijos pateikimą vartotojui, bet iškėlė ir suinteresuoto asmens *galimybės patikrinti*, ar produkto etiketėje nurodyta informacija yra teisinga, klausimą, nurodydama, kad tokia galimybė turėtų būti atsakomybės už maisto produktų etiketėje esančios informacijos teisingumą sąlyga²⁸. Tad, galima manyti, kad generalinė advokatė byloje, nors ir netiesiogiai, daro nuorodą į tam tikrus rūpestingumo ir atidumo standartus, taikomus maisto tvarkymo subjektams, bei į skirtingą tų standartų, t. y. iš esmės rūpestingumo pareigos, turinį ir apimtį kiekviename maisto grandinės etape. Manytina, kad aiškus maisto tvarkymo subjektų rūpestingumo pareigos turinys ir apimtis kiekviename maisto grandinės etape prisidėtų prie galimybės laistyti

²³ Pagal Reglamento (EB) Nr. 178/2002 3 straipsnio 2 punktą maisto verslas yra „pelno siekianti arba nesiekianti viešoji ar privati įmonė, vykdanči bet kokią su visais maisto gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapais susijusią veiklą“.

²⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. kovo 20 d. direktyva 2000/13/EB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių maisto produktų ženklavinimą, pateikimą ir reklamavimą, derinimo. OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 75.

²⁵ Byloje buvo pažeisti maisto produktų ženklavinimą reglamentuojantys teisės aktai, kai, atlikus mėginių analizę, paaiškėjo, kad alkoholinio gėrimo *amaro alle erbe* faktinė alkoholio koncentracija neatitiko nurodytos etiketėje. Plačiau žr. Šamulevičiūtė, A. Informacijos apie maistą teikimo vartotojams teisiniai aspektai. *Sveikatos politika ir valdymas*. 2012, 1(4): 196–220.

²⁶ *Ibid.*, p. 205.

²⁷ Generalinės advokatės Ch. Stix-Hackl išvada, pateikta 2006 m. rugsėjo 12 d. byloje C-315/05 *Lidl Italia Srl prieš Comune di Arcole (VR)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-24]. <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72530&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=512775>>.

²⁸ Plačiau žr. Šamulevičiūtė, A., *supra* note 25, p. 206.

maisto tvarkymo subjektų atsakomybės ribas ir kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti, ar atitinkamas maisto tvarkymo subjektas turės atsakyti už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus.

Atsakomybės pasidalijimas pagal reglamentą 1169/2011. Atsakomybės pasidalijimo maisto grandinėje problemą mėginama spręsti informacijos apie maistą teikimo srityje atsakomybės klausimams Reglamente (ES) Nr. 1169/2011 skiriant atskirą straipsnį²⁹. Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 21 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad tai, kokia atsakomybė maisto tvarkymo subjektams tenka šioje srityje, reikalinga patikslinti siekiant, kad taisyklės dėl atsakomybės informacijos apie maistą teikimo srityje nebūtų išdėstytos skirtinguose teisės aktuose. Manytina, kad teisės akto leidėjo tikslas įtvirtinant minėtas taisykles buvo siekis ne tik išvengti teisinio reglamentavimo fragmentiškumo, bet ir suteikti teisinio aiškumo maisto tvarkymo subjektams nustatant jų pareigas minėtoje srityje. Dar svarstant Europos Komisijos pasiūlymą³⁰ buvo pažymėta, kad Teismo sprendimas *Lidl Italia* byloje parodė, kad maisto tvarkymo subjektai, prekiaujantys maisto produktais, vadovaudamiesi galiojančiais teisės aktais, neturi pakankamai teisinio apibrėžtumo³¹, tad verta paanalizuoti, ar jo suteikia Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnis.

Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama, kad už informacijos apie maistą teikimą yra atsakingas tas maisto tvarkymo subjektas, kurio pavarde ar įmonės pavadinimu prekiaujama maisto produktu, arba, jei tas maisto tvarkymo subjektas nėra įsisteigęs Europos Sąjungoje, importuotojas į Europos Sąjungos rinką. O maisto tvarkymo subjektu, kurio pavarde ar įmonės pavadinimu prekiaujama maisto produktu, laikomas tas, kuris privalomai nurodomas etiketėje, kitoje kartu su maisto produktu pateikiamoje medžiagoje ar kitomis priemonėmis³² (dažniausiai – gamintojas). Iš Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškus tik vienas atsakingo maisto tvarkymo subjekto požymis – jis turi būti įsisteigęs Europos Sąjungoje³³, priešingu atveju, t. y. jei tas maisto tvarkymo subjektas nėra įsisteigęs Europos Sąjungoje, atsakys importuotojas į Europos Sąjungos rinką, net jei, tarkim, maisto produkto, pagaminto Kinijoje, gamintojas bus nurodytas etiketėje ar kitoje kartu pateikiamoje medžiagoje. Taigi maisto tvarkymo subjektai, vykdančys maisto tvarkymo veiklą už Europos Sąjungos ribų, nei privalo būti nurodyti, nei jie gali būti laikomi atsakingais už informaciją apie maistą³⁴.

Kita vertus, Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 1 dalies nuostata nepanaikina kitų Europos Sąjungoje įsisteigusių maisto tvarkymo subjektų, nors ir nenurodytų ant maisto produkto pakuotės ar kitoje kartu pateikiamoje medžiagoje, bet dalyvaujančių kuriame nors iš maisto grandinės etapų, atsakomybės apskritai. Pagal Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 3 dalį maisto tvarkymo subjektai, nedarantys poveikio informacijai apie maistą³⁵,

²⁹ Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnis „Atsakomybė“.

³⁰ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams KOM (2008) 40 galutinis. Europos Komisija. Briuselis, 2008.

³¹ Pranešimas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams A7-0109/2010 [interaktyvus]. Europos Parlamento Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komitetas, pranešėja Renate Sommer, 2010-04-19 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2010-0109&language=LT#title1>>.

³² Žr. Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 2 straipsnio 2 dalies a punktą ir 9 straipsnio 1 dalies h punktą.

³³ Hagenmeyer, M., *supra* note 14, p. 92.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Dažniausiai tai yra maisto tvarkymo subjektai, vykdančys mažmeninę maisto produktų prekybos ar jų platinimo veiklą.

vis dėlto turi pareigą netiekti tokių maisto produktų, kurie, kaip jie, remdamiesi turima profesine informacija, žino arba kaip jie preziumuoja, neatitinka taikomų informaciją apie maistą reglamentuojančių teisės aktų ir atitinkamų nacionalinių nuostatų reikalavimų. Tačiau jie nėra atsakingi už patį informacijos apie maistą teikimą. Taigi jie galėtų būti baudžiami už pareigos netiekti maisto produktų, neatitinkančių taikomų informaciją apie maistą reglamentuojančių teisės aktų ir atitinkamų nacionalinių nuostatų reikalavimų, nevykdymą (kai jie apie tai žino arba preziumuoja), o ne už netikslios informacijos apie maistą pateikimą. Jei maisto tvarkymo subjektas pats atliks kokius nors informacijos apie maistą, pateikiamos kartu su maisto produktu, pakeitimus, jis bus už juos visiškai atsakingas³⁶.

Atkreiptinas dėmesys į Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 5 dalį, pagal kurią maisto tvarkymo subjektai savo kontroliuojamose įmonėse užtikrina, kad būtų laikomasi jų veiklai taikomų informaciją apie maistą reglamentuojančių teisės aktų ir atitinkamų nacionalinių nuostatų reikalavimų, ir tikrina, ar laikomasi tokių reikalavimų. Ši nuostata iš esmės atkartoja Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalį³⁷, tačiau informacijos apie maistą teikimo srityje jau ir lietuviškame Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 variante nurodoma, kad maisto tvarkymo subjektai yra atsakingi tik už savo kontroliuojamas įmones ir, be to, tik už jų veiklai taikomų informaciją apie maistą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų laikymąsi.

Pažymėtina ir tai, kad atsakingam už informacijos apie maistą teikimą subjektui Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė konkretinama to paties reglamento 8 straipsnio 2 dalyje nurodant, kad jis užtikrina tikslios informacijos apie maistą pagal taikomus informaciją apie maistą reglamentuojančius teisės aktus ir atitinkamų nacionalinių nuostatų reikalavimus teikimą.

Taigi, analizuojant naująsias nuostatas, norėtųsi manyti, kad, susiklosčius tokiai situacijai kaip *Lidl Italia* byloje, platintojas neturėtų būti atsakingas už tai, ko nekontroliuoja. Vis dažniau prabylant apie naštos verslui mažinimą, ypač smulkiajam ir vidutiniam, kuris ir sudaro didžiąją dalį maisto verslo Europoje³⁸ ir kuriam bendrosios atsakomybės pritaikymas gali reikšti žymius finansinius sunkumus arba net verslo pabaigą, tokios pozicijos laikymasis būtų visai logiškas. Kita vertus, rizikuojama nukrypti nuo itin aukštų visuomenės sveikatos ir vartotojų teisių apsaugos standartų. Tad įdomu, kaip gi pasisuks Teismo praktika pradėjus taikyti analizuotas Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 nuostatas.

Beje, atsakomybės pasidalijimo reglamentavimo pokyčiai numatomi tik informacijos apie maistą teikimo srityje, todėl atsakomybės subjektas nustačius kitų teisės aktų, nei reglamentuojančių informacijos apie maistą teikimą, pažeidimus tiek iki 2014 m. gruodžio 13 d., tiek po to turėtų būti pasirenkamas atsižvelgiant į reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalies atsakomybės pasidalijimo nuostatas. Be to, analizuotos Europos Sąjungos maisto teisės normos vis dėlto nustato bendruosius principus, susijusius su atsakomybės pasidalijimu, o pačios atsakomybės taikymo taisyklės įtvirtintos valstybių narių nacionalinės teisės normose.

³⁶ Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 4 dalis.

³⁷ Hagenmeyer, M., *op. cit.*, p. 94.

³⁸ *Data and Trends of the European Food and Drink Industry* [interaktyvus]. Brussels: FoodDrink Europe, 2012 [žiūrėta 2013-07-26]. <http://www.fooddrinkurope.eu/uploads/publications_documents/Data_Trends_%28interactive%29.pdf>.

2. Rūpestingumo pareigos kriterijus nustatant maisto tvarkymo subjektų atsakomybės ribas

Aiškinant Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalį nurodoma, kad dėl vis sudėtingesnės augintojų, gamintojų ir platintojų sąveikos, jų sutartinių įsipareigojimų ir pan. maisto grandinėje turėtų atsirasti didesnė bendroji atsakomybė, o ne išsiskaidžiusios individualios atsakomybės³⁹. Tačiau kartu sutinkama, kad, jei nustatyta, kad produktas neatitinka maistui skirtų teisės aktų reikalavimų, reikėtų apžvelgti kiekvienos maisto grandinės grandies atsakomybę vertinant, ar ta grandis tinkamai įvykdė savo konkrečias pareigas⁴⁰. Tad ar nebūtų logiška, jei, nustačius maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą, maisto tvarkymo subjektui, įvykdžiusiam visas jam teisės aktų nustatytas pareigas, atsakomybė neturėtų kilti?

Vertėtų prisiminti rūpestingumo pareigos sąvoką, kuri teisės mokslo doktrinoje nėra nauja. Ji vartojama apibrėžiant tam tikrų profesijų, pavyzdžiui, gydytojo⁴¹, notaro⁴², atsargumo ir atidumo standartus, sutarčių teisėje vartojama maksimalių pastangų sąvoka, o apibrėžiant kaltę kaip civilinės atsakomybės sąlygą nurodoma, kad asmuo laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina⁴³, ir kt. Tačiau Lietuvos teisės mokslo literatūroje, kaip ir minėta anksčiau, maisto tvarkymo subjektui keliami rūpestingumo ir atidumo standartai nėra aptarti. Rūpestingumo pareigos sąvokos ar jos apibrėžties nepavyks aptikti nei nacionaliniuose, nei Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose maisto tvarkymą. Vis dėlto kiekvienas rinkos dalyvis, kuris tiekia rinkai bet kokį produktą, yra atsakingas už jo atitiktį teisės aktų reikalavimams⁴⁴. Taip pat ir maisto tvarkymo subjektai privalo laikytis imperatyvu, pagal kurį „nesaugus maistas į rinką nepateikiamas“⁴⁵. Atsižvelgiant į tai, kad vieni pagrindinių maisto teisės nuostatų tikslų yra visuomenės sveikatos ir vartotojo, kaip silpnosios šalies, teisių apsauga, maisto tvarkymo subjektams keliami išties aukšti rūpestingumo ir atidumo standartai. Juk maisto tvarkymo subjektams tam tikrais atvejais tenka pagalvoti ne tik apie kurio nors vieno vartotojo ar jų grupės sveikatą konkrečiu momentu,

³⁹ Reglamento (EB) Nr. 178/2002 dėl bendrųjų maistui skirtų teisės aktų 11, 12, 14, 17, 18, 19 ir 20 straipsnių įgyvendinimo vadovas [interaktyvus]. Maisto grandinės ir gyvūnų sveikatos nuolatinis komitetas, 2010-01-26 [žiūrėta 2013-07-26]. <http://ec.europa.eu/food/food/foodlaw/guidance/docs/guidance_rev_8_lt.pdf>.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Pavyzdžiui: Kabišaitis, A. Gydytojo veiksmų standarto samprata ir reikšmė taikant gydytojų civilinę atsakomybę Lietuvoje ir užsienio valstybėse. *Teisė*. 2003, 49: 38-51; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. viešoji įstaiga Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-478/2008).

⁴² Pavyzdžiui: Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 59-65; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K-3-398/1999).

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262. Žr. 6.200 straipsnio 4 dalį bei 6.248 straipsnio 3 dalį.

⁴⁴ Pareiga užtikrinti saugią apyvartą laikoma bendrąja teisine pareiga, kuri remiasi idėja, kad kiekvienas, kuris sukuria pavojaus šaltinį, turi imtis būtinų atsargumo priemonių tretiesiems asmenims apsaugoti. Pichhardt, K., *supra* note 13, S. 57.

⁴⁵ Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 str. 1 d.

tačiau ir apie ilgalaikį maisto produkto poveikį ar jo įtaką vėlesnių kartų sveikatai⁴⁶. Tad mokslinėje literatūroje pasitaiko teiginių, kad pareiga gaminti tik saugius maisto produktus ir užtikrinti vartotojų apsaugą yra absoliuti⁴⁷.

Taigi rūpestingumo pareigos turinys maisto teisėje iš principo yra nulemtas tikslo išvengti pavojaus vartotojų sveikatai, kylančio tiekiant maisto produktus rinkai⁴⁸. Todėl maisto tvarkymo subjektai turi imtis tiek ir tokių veiksmų, kad minėtas tikslas būtų pasiektas. Teisės mokslo literatūroje nurodoma, kad Europos Sąjungoje veiklą vykdančio maisto tvarkymo subjekto rūpestingumo pareigos turinį konkretina Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14-20 straipsniuose nurodyti bendrieji reikalavimai⁴⁹, taikomi visiems maisto tvarkymo subjektams visuose maisto grandinės etapuose⁵⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad tos pareigos išvardintos pačia bendriausia prasme ir jų turinys ir apimtis priklausytų nuo konkretaus tiekiamo rinkai produkto, nuo maisto grandinės etapo, nuo maisto tvarkymo subjekto vykdomos veiklos apimties ir pan. Tad tai, koks bus atitinkamo maisto tvarkymo subjekto rūpestingumo pareigos turinys ir apimtis, reikėtų spręsti kiekvienu konkrečiu atveju: gamintojui ir importuotojui turėtų būti taikomi griežtesni stan-

⁴⁶ Pagal Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnio 3 dalies a punktą nustatant, ar maistas kenkia sveikatai, atsižvelgiama į galimą tiesioginį ir (arba) trumpalaikį ir (arba) ilgalaikį to maisto produkto poveikį ne tik jį vartojančio asmens, bet ir vėlesnių kartų sveikatai.

⁴⁷ Hahn, P.; Pichhardt, K., *supra* note 13, S. 8.

⁴⁸ Krell, K., *supra* note 13, S. 159.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Pirma, maisto tvarkymo subjektai turi užtikrinti, kad į rinką būtų tiekiamas tik saugus maistas Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnyje nustatant kriterijus, į kuriuos atsižvelgiama sprendžiant, ar maistas yra nesaugus. Antra, maisto tvarkymo subjektai privalo užtikrinti maisto produktų atsekamumą, t. y. turi užtikrinti galimybę visuose maisto grandinės etapuose nustatyti kiekvieną subjektą, pateikusių jiems maisto produktus, bei galimybę nustatyti subjektus, kuriems pateikti jų maisto produktai. Pagal Reglamento (EB) Nr. 178/2002 18 straipsnį šiai pareigai vykdyti maisto tvarkymo subjektai įpareigojami turėti tam skirtas sistemas bei taikyti procedūras, kad kompetentingų institucijų prašymu galėtų pateikti joms minėtą informaciją, iš kurios būtų aišku, kas yra tiesioginis (-iai) produktų tiekėjas (-iai) ir tiesioginis (-iai) jų pirkėjas (-ai), taip pat būtų galima nustatyti „tiekėjo ir produkto“ sąsają bei „pirkėjo ir produkto“ (išskyrus atvejus, kai pirkėjas yra galutinis vartotojas) sąsają (žr. *supra* note 39). Trečia, kai maisto produktas jau pateiktas rinkai, o maisto tvarkymo subjektas mano ar turi pagrindo manyti, kad maisto produktas neatitinka maisto saugos reikalavimų (t. y. Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnio), jis turi pareigą priklausomai nuo situacijos pašalinti produktą iš rinkos ir pranešti apie tai kompetentingoms institucijoms (atkreipiant dėmesį, kad Reglamento (EB) Nr. 178/2002 19 straipsnio 3 dalyje nustatomas griežtesnis reikalavimas pranešti kompetentingoms institucijoms apie į rinką pateiktą galimai kenksmingą sveikatai maisto produktą nesiejant jo su pašalinimu iš rinkos), informuoti vartotojus apie pašalinimo priežastis, taip pat pririnkus atsiimti iš vartotojų jiems jau pateiktus produktus, jei kitų priemonių nepakanka aukštam sveikatos apsaugos lygiui užtikrinti (Reglamento (EB) Nr. 178/2002 19 straipsnio 1 dalis). Ketvirta, maisto tvarkymo subjektai turi pareigą bendradarbiauti tiek tarpusavy (Reglamento (EB) Nr. 178/2002 19 straipsnio 2 dalis), tiek su kompetentingomis institucijomis (Reglamento (EB) Nr. 178/2002 19 straipsnio 4 dalis). Penkta, nors Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalis iš esmės skirta nustatyti maisto tvarkymo subjektų atsakomybei, tačiau joje kartu įtvirtinta ir bendroji pareiga aktyviai dalyvauti įgyvendinant maistui skirtų teisės aktų reikalavimus, tikrinant, ar tokių reikalavimų yra laikomasi (žr. *supra* note 39). Galiausiai pastaroji pareiga glaudžiai susijusi su bendroju Reglamento (EB) Nr. 852/2004 reikalavimu visuose maisto grandinės etapuose taikyti bendras rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų (RVASVT) principais pagrįstas procedūras (Reglamento (EB) Nr. 852/2004 1 straipsnio 1 dalies d punktas). Taip pat žr. *Pagrindiniai maisto ir pašarų verslo vykdytojų įsipareigojimai* [interaktyvus]. Sveikatos ir vartotojų apsaugos generalinis direktoratas [žiūrėta 2013-07-26]. < http://ec.europa.eu/food/food/foodlaw/responsibilities/obligations_lt.pdf>.

dartai nei maisto tvarkymo subjektui, vykdančiam didmeninę maisto produktų prekybą; kiek mažiau turėtų būti reikalaujama ir iš mažmenine maisto produktų prekyba užsiimančio maisto tvarkymo subjekto⁵¹.

Papildomų pareigų tam tikriems maisto tvarkymo subjektams ar tam tikruose maisto grandinės etapuose gali nustatyti specialūs teisės aktai, kaip antai minėtas Reglamentas (ES) Nr. 1169/2011, kuriame įtvirtinta maisto tvarkymo subjekto, atsakingo už informacijos apie maistą teikimą, pareiga užtikrinti, kad būtų teikiama tiksli informacija apie maistą, o maisto tvarkymo subjektui, nedarančiam poveikio informacijai, nustatyta pareiga netiekti maisto produktų, kurie neatitinka informacijos apie maistą teikimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų⁵² ir pan.

Vieni iš aukščiausių rūpestingumo standartų yra taikomi maisto produktų gamintojui. Gamybos etape maisto produktui turima bene daugiausiai įtakos, todėl reikia imtis visų įmanomų atsargumo priemonių maisto produkto saugai užtikrinti: pradedant prekių priėmimu, baigiant galutinio produkto išleidimu į rinką. Gamintojas privalo būti maksimaliai atidus, kad jo gaminamas maisto produktas atitiktų visus jam keliamus maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus. Jis, kaip profesionalas, privalo aktyviai domėtis teisinio reguliavimo maisto saugos srityje aktualijomis ir pokyčiais, taip pat mokslo pažanga ir technikos naujovėmis. Galiausiai, gamintojas privalo turėti visą informaciją, kuri leistų užtikrinti, kad maisto produktas bus tinkamai paženklintas ir visa privaloma ir tiksli informacija bus pateikta galutiniam vartotojui pagal teisės aktų reikalavimus.

Gamintojui paprastai prilyginamas ir importuotojas į Europos Sąjungos rinką, tačiau atsižvelgiant į tai, kad jis gamybos procese nedalyvauja, o privalo užtikrinti, kad Europos Sąjungos rinkai būtų pateikti tik saugūs ir teisės aktų reikalavimus atitinkantys maisto produktai, manytina, jis turi būti dar atidesnis. Gamintojas, asmeniškai ar pasitelkdamas tam tikras sistemas ir procedūras, iš principo kontroliuoja visus savo gaminamus maisto produktus ar jų pakuotes. Tuo tarpu importuotojui tai būtų itin sunkus uždavinys, tačiau rūpestingumo pareigos standartai lyg ir to reikalautų. Manytina, kad importuotojui neužtenka tik išoriškai apžiūrėti maisto produktus, jis turėtų atlikti ir reikalingus tyrimus, kad įsitikintų, kad maisto produktai atitinka Europos Sąjungoje nustatytus kriterijus. Jei teisės aktais nėra nustatyta, kiek kokių tyrimų reikia atlikti, jų skaičius turėtų būti reprezentatyvus. Ką reiškia reprezentatyvus skaičius, turėtų būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju priklausomai nuo maisto produktų savybių, jų kiekio ir pan.⁵³

Tuo tarpu maisto tvarkymo subjektas, vykdamas mažmeninę maisto produktų prekybą, galėtų pasitikėti tiekimo momentu gaunamų prekių tinkamumu, jei nepastebi kokių nors akivaizdžių trūkumų⁵⁴. Žinoma, vykdydamas savo veiklą, jis turi ir toliau atlikti išorinę maisto produktų kontrolę: tikrinti maisto produktus tiek, kiek galima pamatyti jų trūkumus išoriškai (nepažeistos pakuotės, jei pakuotės permatomos – ar produktas išoriškai atrodo nepakitęs, nesugedęs) iki jų tinkamumo vartoti termino pabaigos. Pasibaigus tinkamumo

⁵¹ Rützler, H. *Lebensmittelrechts – Handbuch*. Gesamtedaktion Streinz, R. München: C. H. Beck, 2008. II 57.

⁵² Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 2 ir 3 dalyse.

⁵³ Atliekant maisto produktų tyrimus, atsižvelgtina į Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnio 6 dalį, pagal kurią, jei nesaugus maistas sudaro tos pačios klasės arba to paties aprašo maisto partijos, siuntos ar krovinio dalį, daroma prielaida, kad visas tą partiją, siuntą ar krovinį sudarantis maistas yra nesaugus, nebent po išsamaus įvertinimo nebūtų rasta įrodymų, kad likusioji partijos, siuntos ar krovinio dalis yra saugi.

⁵⁴ Rützler, H., *supra* note 51, II 58a.

vartoti terminui produktai turi būti privalomai išimti iš prekybos, nors išoriškai ir neatrodo netinkami vartoti.

Dar kartą prisimenant atvejį *Lidl Italia* byloje, akivaizdu, kad, nors platintojas ir turi tam tikrų pareigų maisto produktų ženklavimo srityje, bet tikrai ne ta pačia apimtimi, kaip ir gamintojas. Štai čia ir atkreiptinas dėmesys į visai naują nuostatą informacijos apie maistą teikimo srityje, pagal kurią nedarantys poveikio informacijai apie maistą maisto tvarkymo subjektai netiekia neatitinkančių teisės aktų reikalavimų maisto produktų tada, kai jie apie neatitikimą, remdamiesi profesine informacija, žino arba kaip jie jį preziumuoja⁵⁵.

Taigi tais akivaizdžiais atvejais, kai, pavyzdžiui, ant produkto parašyta, kad tai nevalytas cukrus, o jis akivaizdžiai baltas, arba etiketėje nurodyta, kad produkto svoris 1 kg, nors iš tiesų gana lengva pastebėti, kad jis tesveria 0,5 kg, maisto tvarkymo subjektas tikrai bus atsakingas, net jei produktai parduodami ne jo pavarde ar įmonės pavadinimu⁵⁶. Tačiau, manytina, ne už tai, kad pateikta netikslī informacija, o už tai, kad apie tai žinojo ir nepaisė reikalavimo netiekti tokio produkto rinkai.

Taip pat pažymėtina, kad maisto tvarkymo subjektas neatitikimą informacijos apie maistą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimams gali preziumuoti. Tai reiškia, kad įtarimo, kad maisto produktas neatitinka informaciją apie maistą reglamentuojančių teisės aktų, visiškai pakanka minėtai pareigai netiekti produkto vykdyti⁵⁷. Tačiau vertinant situaciją, analizuotą *Lidl Italia* byloje, kyla klausimas, ar platintojui turėjo ir ar galėjo kilti įtarimas, kad alkoholio koncentracija neatitinka nurodytos etiketėje? Ar būtų pagrįstas toks įtarimas? Žinoma, pagal tuo metu ir dar iki šiol galiojančius teisės aktus to aiškintis nebuvo ir nėra privaloma, tačiau, pradėjus taikyti Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 nuostatas, manytina, į šį klausimą taip pat reikės atsakyti. Štai dar vienas pavyzdys: tarkim, gamintojas pateikia Lietuvoje veiklą vykdančiam mažmenininkui maisto produktą, paženklintą užrašu „Be E621“. Atsižvelgiant į šalyje kilusį šurmulį ir galiausiai nusistovėjusią poziciją dėl tokio pobūdžio nuorodų pateikimo ant maisto produktų, kad vis dėlto produkte neturėtų būti net ir galimai natūraliai susidarančio etiketėje nurodomo kaip nesančio maisto priedo, mažmenininkui kaip profesionalui tikrai turėtų kilti įtarimas, ar gamintojas nurodo teisingą informaciją. Kita vertus, tada kyla dar vienas klausimas, ar kilus tokiam įtarimui mažmenininkas turi pareigą atlikti kokius nors tyrimus? Juk jis gauna ne vieną produktą ir ne iš vieno gamintojo, tad kiekvieną kartą atliekami tyrimai pareikalautų nemažų išlaidų. Manytina, kad tuos tyrimus prieš pateikdamas tokią informaciją ant maisto produkto etiketės turi būti atlikęs pats gamintojas. Vėlgi klausimas, kokia turėtų būti gamintojo atliekamų tyrimų apimtis? Ar užtenka atlikti laboratorinius tyrimus pirmą kartą išleidžiant produktą į rinką ir galima tikėtis, kad toliau gaminant šiuos produktus pagal patvirtintas receptūras jie atitiks etiketėje pateiktą užrašą „Be E621“? Teisės aktai nustato pareigą maisto tvarkymo subjektui teikti tikslią informaciją apie maisto produktą, tačiau kaip jis tai darys – atsakomybė tenka pačiam maisto tvarkymo subjektui. Taigi tokioje situacijoje kompetentingai institucijai iš tiesų gana sudėtinga nuspręsti, ar maisto tvarkymo subjektas buvo pakankamai atidus ir rūpestingas. Tuo labiau, kad nuostatoje daroma nuoroda į profesinę informaciją, tai reiškia, kad maisto tvarkymo subjektams minėtos nuostatos taikomos kaip savo srities profesionalams, išmanantiems savo sritį ir besidomintiems jos aktualijomis. Vis dėlto mažmenininkas tokioje situacijoje, manytina, savo rūpestingumo pareigą išpildys, jei, pavyzdžiui, kilus įtarimui dėl informacijos atitikties tei-

⁵⁵ Reglamento (ES) Nr. 1169/2011 8 straipsnio 3 dalis.

⁵⁶ Dévényi, P. The New Regulation on the Provision of Food Information to Consumers – Is New Always Better? *European Food and Feed Law Review*. 2011, 4: 213.

⁵⁷ Hagenmeyer, M., *supra* note 14, p. 93.

sės aktų reikalavimams, pareikalaus iš gamintojo atitikties faktą patvirtinančių įrodymų. Jei tokių įrodymų gamintojas nepateiktų, mažmenininkas pagal naująsias nuostatas iš principo neturėtų tiekti tokių maisto produktų rinkai.

Tad, jei maisto tvarkymo subjektas tikrai atliko viską, kas jo galioje, kad maisto produkto atitiktis maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimams būtų užtikrinta, t. y. įvykdė jam taikomą rūpestingumo pareigą, tai iš principo jis neturėtų būti traukiamas atsakomybėn⁵⁸.

3. Atsakomybės pasidalijimas Lietuvos teisėje

Nors tam tikra bendroji nuoroda į atsakomybės subjektą daroma Reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalyje, tačiau maisto tvarkymo subjektų atsakomybė praktikoje turėtų kilti pažeidus konkretų maistui skirtų teisės aktų reikalavimą ir pagal atsakomybės taisyklės, kurių galima rasti kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisinėje tvarkoje⁵⁹. Taigi kyla klausimas, kokios yra tos nacionalinės taisyklės ir kokią įtaką joms turi aptartos Europos Sąjungos maisto teisės nuostatos, skirtos atsakomybės pasidalijimui reguliuoti.

Pirmiausia verta pasakyti, kad Lietuvos nacionaliniuose maisto tvarkymą reglamentuojančiuose teisės aktuose konkrečių nuostatų, ar maisto tvarkymo subjektai yra atsakingi už visus maisto grandinės etapus (vok. *Kettenverantwortlichkeit*), ar tik už jų kontroliuojamus etapus (vok. *Stufenverantwortlichkeit*), nėra⁶⁰. Nuostata, kad maistas visuose jo ruošimo ir tiekimo vartotojams etapuose („nuo lauko iki stalo“) turi būti tvarkomas laikantis teisės aktuose nustatytų reikalavimų, įtvirtinta Lietuvos Respublikos maisto įstatymo⁶¹ 4 straipsnio 3 dalyje, tačiau tai, kaip tuose etapuose pasiskirsto atsakomybė, konkrečiai numatyta nėra. Be to, Maisto įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „gamintojai, pardavėjai ar paslaugų teikėjai, pažeidę šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimus, atsako Produktų saugos ir kitų įstatymų nustatyta tvarka“, o to paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad „gamintojai, pardavėjai ar paslaugų teikėjai Civilinio kodekso nustatyta tvarka atlygina dėl netinkamos maisto ar paslaugų kokybės atsiradusią žalą vartotojams“. Minėtose Maisto įstatymo 7 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtintos nuostatos rodo, kad nacionalinės atsakomybės taikymo taisyklės maisto saugos srityje įtvirtintos ne maisto tvarkymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, o yra reguliuojamos bendrosiomis civilinės, administracinės ar baudžiamosios⁶² teisės normomis.

⁵⁸ Turimi omenyje atvejai, kai kaltė yra būtina atsakomybės sąlyga. Priešingu atveju rūpestingumo pareigos įrodinėjimas neturi prasmės. Pavyzdžiui, pasitaiko atvejų, kai maisto produkte randamas svetimkūnis, tačiau vartotojui dėl to nekyla jokia žala, todėl išlieka galimybė taikyti nebet administracinę atsakomybę. Tačiau jei nustatoma, kad maisto tvarkymo subjektas vykdė visas jam teisės aktų priskirtas pareigas ir buvo pakankamai atidus ir rūpestingas, t. y. laikytasi visų reikiamų higienos reikalavimų, įranga veikė tinkamai, nenustatyta jokių jos veiklos sutrikimų ar kitų būdų, kaip svetimkūnis galėjo patekti į maisto produktą, gamybos procesas buvo nuolat kontroliuojamas ir pan., tai administracinė atsakomybė neturėtų kilti. Jei maisto produkto gamybos procese dalyvavo keli maisto tvarkymo subjektai, turėtų būti atliekamas toks pats kiekvieno iš jų rūpestingumo pareigos vykdymo įvertinimas.

⁵⁹ *Supra* note 39.

⁶⁰ Tam tikrą nuorodą į bendrą maisto tvarkymo subjektų atsakomybę maisto produktų ženklavimo srityje galima rasti Lietuvos higienos normoje HN 119:2002 „Maisto produktų ženklavimas“, patvirtintoje Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 67. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 13-530. Plačiau žr. Šamulevičiūtė, A., *supra* note 25, p. 205-206.

⁶¹ Lietuvos Respublikos maisto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 32-893.

⁶² Baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatumai dėl savo specifiškumo straipsnyje nebus analizuojami.

Tose pačiose Maisto įstatymo 7 straipsnio 2 ir 3 dalyse taip pat įvardinti galimi atsakomybės subjektai, t. y. gamintojai, pardavėjai ar paslaugų teikėjai⁶³, tačiau tai nereiškia, kad taikant bet kurią atsakomybės rūšį atsakomybės subjektais galės būti visi iš jų.

Administracinė atsakomybė. Aptarta atsakomybės pasiskirstymo problema Europos Sąjungos maisto teisėje didžiausią įtaką turi taikant administracinę atsakomybę. Būtent čia kompetentinga institucija turi nuspręsti, kuriam maisto tvarkymo subjektui taikyti poveikio priemonės, ir būtent čia turi nustatyti, ar maisto tvarkymo subjektas kaltas⁶⁴. Jei maisto tvarkymo subjektas padarė maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą tyčia, bus akivaizdu, kad jis nevykdė savo pareigų. Tačiau jei maisto tvarkymo subjektas pažeidė teisės aktus dėl neatsargumo, kai šis pasireiškia nerūpestingumo forma⁶⁵, tai kompetentinga institucija turės nustatyti, ar maisto tvarkymo subjektas pagal jam tuo konkrečiu atveju priskirtą rūpestingumo pareigą turėjo numatyti žalingas pasekmes ir ar jis tuo atveju galėjo jas numatyti, t. y. buvo pakankamai atidus ir rūpestingas. Tuo tikslu bus reikalinga remtis ne tik nacionalinėmis, bet ir anksčiau analizuotomis Europos Sąjungos teisės nuostatomis bei apskritai visomis konkrečiu atveju aktualiomis Lietuvos ir Europos Sąjungos maisto teisės nuostatomis, įtvirtinančiomis maisto tvarkymo subjektų pareigas.

Tačiau čia susiduriama su dar viena problema. Pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą atsakomybės subjektais gali būti tik fiziniai asmenys. Tad, kai maisto tvarkymo subjektas bus, pavyzdžiui, individualia veikla besiverčiantis fizinis asmuo, bus sprendžiamas jo administracinės atsakomybės klausimas. Tačiau, jei maisto tvarkymo subjektas – juridinis asmuo, reikės spręsti ne tik jo paties tinkamumo klausimą, bet išsiaiškinti ir tai, kokia yra vidinė to juridinio asmens atsakomybės pasiskirstymo sistema, kad nuobaudą būtų galima paskirti tinkamam konkrečiam fiziniam asmeniui. Tokiu asmeniu gali būti vadovaujantis pareigas einantis asmuo (direktorius, jo pavaduotojas, struktūrinio padalinio vadovas – skyriaus vedėjas, viršininkas ir pan.), kuris Administracinių teisės pažeidimų kodekso kontekste

⁶³ Atsižvelgiant į platų Maisto įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje pateiktą gamintojo apibrėžimą atsakomybės subjektu Lietuvos maisto teisėje iš esmės gali būti bet kuris maisto tvarkymo veiklą vykdančias maisto tvarkymo subjektas.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1. Pagal minėto kodekso 9 straipsnio 1 dalį kaltė yra būtina administracinės atsakomybės sąlyga.

⁶⁵ Vadovaujantis administracinių teisės pažeidimų kodekso 11 straipsniu, administracinis teisės pažeidimas bus laikomas padarytu dėl nerūpestingumo, kai jį padaręs asmuo nenumatė, kad gali kilti žalingos pasekmės, nors turėjo ir galėjo jas numatyti.

laikomas pareigūnu⁶⁶, arba atitinkamas įmonės darbuotojas (jei jis nurodytas sankcijoje). Tai priklauso nuo pačios įmonės teisinės formos ir, kaip minėta, nuo vidinės atsakomybės pasiskirstymo sistemos. O pastaroji priklauso nuo įmonės dydžio, vykdomos veiklos, jos apimties, tiekiamų rinkai produktų ir pan. Didesnėse įmonėse paprastai atsakomybė numatoma ne vienam asmeniui, nes jis, net jei ir išmanytų visus reikalingus aspektus, neturėtų tiek laiko ir fizinių galimybių tinkamai vykdyti kontrolę ir būti pakankamai atidus ir rūpestingas.

Jei atsakomybė įmonėje numatyta tam tikriems darbuotojams, svarbu, kad tai būtų padaryta raštu (darbo sutartyje ar jos priede, pareigybės aprašyme ir pan.), tačiau iš principo net ir už numatytus veiksmus, kurių atlikimui reikalingas vadovaujancio asmens pritarimas, turėtų būti atsakingas ir pastarasis. Be to, reikia nepamiršti ir jo pareigos kontroliuoti sau pavaldžius darbuotojus. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į Reglamento (EB) Nr. 852/2004 II priedo XII skyrių, kuriame numatyta dar ir maisto tvarkymo subjekto pareiga užtikrinti atitinkamus maistą tvarkančių ir kitų asmenų mokymus. Tad jei darbuotojas nebus pakankamai rūpestingas dėl to, kad jam nebuvo suteiktos reikiamos žinios, iš principo jis galės remtis šiuo pagrindu, kad nebūtų patrauktas atsakomybėn.

Vis dėlto ir juridiniams asmenims už maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus gali kilti administracinė atsakomybė, tačiau jau ne pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą, o pagal Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymą⁶⁷, kuris priimtas įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyvą 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos⁶⁸, tačiau jis taikomas pažeidus ne bet kokį maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų numatytą reikalavimą, o tada, kai rinkai pateikiamas nesaugus maisto produktas. Atsižvelgiant į tai, kad Produktų saugos įstatymas taikomas ne tik maisto produktams, ir į tai, kad kai kuriems produktams Europos Sąjungoje yra nustatyti atskiri jų saugai taikomi reikalavimai (kaip yra ir su maisto produktais), šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, pagal kurią jis taikomas tuomet, kai Lietuvos Respublikos teisės aktuose⁶⁹ nėra nuostatų, reglamentuojančių konkretaus produkto saugą. Toje pačioje dalyje

⁶⁶ Administracinių teisės pažeidimų kodekso 14 straipsnyje numatyta, kad pareigūnais laikomi tokie asmenys, kurie nuolat ar laikinai vykdo valdžios atstovų funkcijas, taip pat kurie valstybinės ar kitų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ar organizacijose nuolat arba laikinai eina tarnybą, susijusią su organizacinių – tvarkymo ar administracinių – ūkinių pareigų vykdymu, arba kurie tokias pareigas eina minėtose įmonėse, įstaigose ar organizacijose pagal įgaliojimą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2006 m. lapkričio 17 d. nutartyje administracinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. G. A.* (bylos Nr. N17-1662/2006) yra išaiškinęs, kad už juridinio asmens padarytą ir įrodytą teisei priešingą veiką administracinio poveikio priemonės paprastai taikytinos juridinio asmens atstovui, kuriuo gali būti direktorius, valdytojas ar kitas asmuo, t. y. fizinis asmuo, einantis tarnybą, susijusią su organizacinių – tvarkymo arba administracinių – ūkinių pareigų vykdymu. Nors šis išaiškinimas pateiktas byloje, nesusijusioje su maisto tvarkymu, tačiau šiuo išaiškinimu vadovaujamosi taikant atsakomybę ir maisto tvarkymo subjektams, kai jie yra juridiniai asmenys nurodant, kad juridinio asmens atstovai turi specialaus subjekto – pareigūno – teisinį statusą, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. birželio 28 d. nutartyje administracinėje byloje *R. R. v. Varėnos rajono valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba* (bylos Nr. N575-418/2012) pripažino, kad uždarosios akcinės bendrovės, t. y. maisto tvarkymo subjekto – juridinio asmens, direktorius pagrįstai atsakomybėn patrauktas kaip pareigūnas.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 52-1673; 2001, Nr. 64-2324.

⁶⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 6 tomas, p. 447.

⁶⁹ Atsižvelgiant į teisės akto reguliavimo srities kontekstą šią nuostatą reikėtų vertinti kaip apimančią ir Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius konkretaus produkto saugą.

taip pat nurodoma, kad, kai kitas teisės aktas nustato tam tikrus konkretaus produkto saugos reikalavimus, taikomi to teisės akto reikalavimai, o Produktų saugos įstatymas taikomas tiek, kiek konkretaus produkto saugą reglamentuojančiame teisės akte nenustatyta. Būtent taip yra ir šiame straipsnyje analizuojamu atveju: maisto saugos reikalavimai nustatyti maisto tvarkymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Reglamento (EB) Nr. 178/2002 10 straipsnyje numatyta visuomenės informavimo apie galimą riziką pareiga, reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnyje numatyti kriterijai, pagal kuriuos sprendžiama, ar maisto produktas yra saugus, to paties reglamento 19 straipsnyje nustatyta pareiga maisto tvarkymo subjektui savo iniciatyva taikyti nesaugaus produkto pašalinimo iš rinkos ar jo atsiėmimo iš vartotojų ir informavimo apie tai procedūras, kompetentingoms institucijoms įgaliojimai taikyti maisto produkto pašalinimo iš rinkos, jo atsiėmimo iš vartotojų bei kitas priemones suteikti Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamento (EB) Nr. 882/2004 dėl oficialios kontrolės, kuri atliekama siekiant užtikrinti, kad būtų įvertinama, ar laikomasi pašarus ir maistą reglamentuojančių teisės aktų, gyvūnų sveikatos ir gerovės taisyklių⁷⁰ 54 straipsniu ir pan. Be to, apskritai visi maisto tvarkymo subjektų, neišskiriant jų į gamintojus ir platintojus (kaip tai daroma Produktų saugos įstatyme), išpareigojimai nustatomi maisto tvarkymą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Taigi iš esmės Produktų saugos įstatymas atsakomybės dėl nesaugių maisto produktų atveju aktualus tik tiek, kiek jis įtvirtina jos taikymo procedūras: baudas, tvarką, terminus ir pan.⁷¹, o tinkamą atsakomybės subjektą reikės nustatyti vadovaujantis anksčiau analizuotais principais.

Civilinė atsakomybė. Administracinės atsakomybės pritaikymas maisto tvarkymo subjektui neužkerta kelio taikyti jam ir civilinę atsakomybę. Civilinė atsakomybė, kai vartotojas laikomas kreditoriumi, o maisto tvarkymo subjektas – skolininku, yra tiesiogiai susijusi su vartotojų teisių apsauga maisto teisės srityje, nes ta apsauga čia užtikrinama paprastai dalyvaujant pačiam vartotojui, t. y. atlyginant jam padarytą žalą. Kaip žinoma, civilinė atsakomybė gali būti sutartinė ir deliktinė. Nuo to, kuri civilinės atsakomybės rūšis bus taikoma, priklausys ir atsakomybės subjekto pasirinkimas, ir jo rūpestingumo pareigos turinio, apimties ir įrodinėjimo klausimas.

Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės maisto produktų, yra specialus deliktas, patenkantis į Civilinio kodekso 6 knygos III dalies XXII skyriaus 4 skirsnio „Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų“ reguliavimo sritį. Šio skirsnio nuostatos buvo įtvirtintos įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyvą 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo⁷² ir jos numato griežtą gamintojo atsakomybę, t. y. atsakomybę be kaltės⁷³, bei vartotojui užtikrina galimybę išsirei-

⁷⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 882/2004 dėl oficialios kontrolės, kuri atliekama siekiant užtikrinti, kad būtų įvertinama, ar laikomasi pašarus ir maistą reglamentuojančių teisės aktų, gyvūnų sveikatos ir gerovės taisyklių. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 3 skyrius, 45 tomas, p. 200.

⁷¹ Siūlytina diskutuoti ir klausimu, ar, besivystant maisto teisei kaip atskirai teisės sričiai, neturėtų būti atsiribota nuo Produktų saugos įstatymo, perkeliama trūkstamas nuostatas į maisto tvarkymą reglamentuojančius teisės aktus.

⁷² Europos Parlamento ir Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 1 tomas, p. 257.

⁷³ Pagal Civilinio kodekso 6.295 straipsnį žala atlyginama, jeigu nukentėjęs asmuo įrodo, kad žalos padaryta, kad produktas (paslauga) yra netinkamos kokybės ir kad egzistuoja priežastinis netinkamos kokybės ir nuostolių ryšys.

kalauti žalos atlyginimo praktiškai iš bet kurio maisto tvarkymo subjekto⁷⁴. Net jei, tarkim, produkto gamintojas bus kartu ir jo pardavėjas, su kuriuo vartotojas bus sudaręs sutartį, vartotojas iš principo galėtų remtis šios griežtos atsakomybės taisyklėmis.

Kita vertus, kai gamintojas ir pardavėjas yra skirtingi maisto tvarkymo subjektai, vartotojui paprastai atrodo labiau pasiekiamas maisto produktų pardavėjas. Vartotojas, nusipirkęs iš jo maisto produktą, sudaro su juo vartojimo pirkimo-pardavimo sutartį ir, jei vartotojui parduotas netinkamos kokybės daiktas, tai, visų pirma, remdamasis ta sutartimi ir vadovaudamasis Civilinio kodekso 6 knygos IV dalies XXIII skyriaus 4 skirsnio nuostatomis, kuriose įtvirtinti vartojimo prikimo-pardavimo sutarčių ypatumai, pagal Civilinio kodekso 6.363 straipsnio 7 ir 8 dalis jis galės iš pardavėjo reikalauti pakeisti netinkamos kokybės maisto produktą tinkamos kokybės maisto produktu, atitinkamai sumažinti maisto produkto kainą arba vienašališkai nutraukti sutartį ir pareikalauti grąžinti sumokėtą kainą. Tačiau šios priemonės laikomos ne civiline atsakomybe, o kitais pažeistos vartotojo teisės gynimo būdais⁷⁵, todėl su kaltės, t. y. ir rūpestingumo pareigos įvykdymo, įrodinėjimu nesusijusios. Tačiau įdomu tai, kad Civilinio kodekso to paties 6.363 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad visais atvejais pirkejas turi teisę į nuostolių, atsiradusių dėl netinkamos kokybės prekės pardavimo, atlyginimą, be to, pagal Civilinio kodekso raidę pardavėjas atsakys praktiškai taip pat be kaltės⁷⁶. Tad, atsižvelgiant į tai, kad ir pagal sutartinės atsakomybės taisyklės vartotojas turi galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo pardavėjui atsakant praktiškai be kaltės, lieka neišskus šių ir anksčiau minėtų specialųjų deliktą reglamentuojančių Civilinio kodekso nuostatų santykis vartotojo atžvilgiu. Todėl, manytina, S. Selionytė-Drukteinienė pagrįstai suabejoja galimybe visais atvejais kitus pirkejo teisių gynimo būdus taikyti kartu su nuostolių atlyginimu bei tuo, ar visuomet įmonė (verslininkas)⁷⁷ pagal sutartinės atsakomybės taisyklės turės atsakyti be kaltės⁷⁸.

Taigi iš principo analizuotos Europos Sąjungos nuostatos, skirtos atsakomybės pasidalijimui maisto teisėje reglamentuoti, taikant civilinę atsakomybę pagal nacionalines nuostatas, nėra tiek reikšmingos, kaip taikant administracinę atsakomybę. Tik pripažinus, kad tam tikrais atvejais maisto tvarkymo subjektas turėtų atsakyti už kaltais veiksmais padarytą žalą (išskyrus specialųjį deliktą, kai aiškiai numatyta atsakomybė be kaltės), reikės aiškintis, kokie gi rūpestingumo ir atidumo standartai taikomi maisto tvarkymo subjektams pasitelkiant ir Europos Sąjungos maisto teisės nuostatas. Griežtos atsakomybės įtvirtinimas numatant

⁷⁴ Pagal Civilinio kodekso 6.292 straipsnio 2 dalį gamintoju laikomas galutinio produkto, produkto dalies arba žaliavų gamintojas, paslaugų teikėjas ar kitas asmuo, kuris pažymėdamas produktą (paslaugas) savo vardu, prekės ženklui ar kitu skiriamuoju žymeniu nurodo save kaip gamintoją (paslaugų teikėją). Pagal to paties straipsnio 3 dalį importuotojas į Europos Sąjungos rinką atsako kaip gamintojas, o pagal 4 dalį, jeigu produkto gamintojo ar importuotojo neįmanoma nustatyti, gamintoju, taigi atsakingu laikomas kiekvienas produktą realizavęs asmuo.

⁷⁵ Selionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 12, p. 1435.

⁷⁶ Žr. Civilinio kodekso 6.363 straipsnio 1 dalį, pagal kurią pardavėjas visais atvejais garantuoja daiktų kokybę; Civilinio kodekso 6.333 straipsnio 3 dalį, kurioje nurodyta, kad, kai pardavėjas garantuoja daiktų kokybę, jis atsako už daiktų trūkumus, jeigu neįrodo, kad šie atsirado po daiktų perdavimo pirkejui dėl to, kad pirkejas pažeidė daikto naudojimo ar saugojimo taisykles, arba dėl trečiųjų asmenų kaltės ar nenugalimos jėgos; Civilinio kodekso 6.256 straipsnio 4 dalį, kurioje numatyta, kad, kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita.

⁷⁷ Šio tyrimo kontekste – maisto tvarkymo subjektas, vykdamas mažmeninės maisto produktų prekybos veiklą.

⁷⁸ Plačiau žr. Selionytė-Drukteinienė, S., *supra* note 12.

specialųjį deliktą ir ypatingai vartotojui palankus maisto tvarkymo subjektų civilinės atsakomybės reguliavimas rodo, kad maisto tvarkymo subjektams taikomi aukščiausi rūpestingumo ir atidumo standartai.

Išvados ir pasiūlymai

1. Iš Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų, reguliuojančių atsakomybės pasidalijimą maisto grandinėje, nėra visiškai aišku, ar maisto tvarkymo subjektai yra atsakingi visuose su jų vykdomu maisto verslu susijusiuose maisto grandinės etapuose, ar tik tuose, kuriuos jie kontroliuoja. Vis dėlto, pripažinimas, kad maisto tvarkymo subjektams trūksta teisinio apibrėžtumo, ir atsakomybės ribų konkretinimas informacijos apie maistą teikimo srityje rodo, kad nelogiška visais atvejais taikyti bendrosios atsakomybės nuostatas ir bausti maisto tvarkymo subjektus dėl aplinkybių, kurios nepriklauso jų kompetencijos ir (arba) įtakos sričiai.

2. Kontraargumentas bendrosios atsakomybės taikymui yra ir pripažinimas, kad maisto tvarkymo subjektams taikomi skirtingi rūpestingumo ir atidumo standartai, aukščiausius reikalavimus keliant maisto produktų gamintojui ir importuotojui. Neatmetant kiekvieno maisto tvarkymo subjekto pareigos elgtis maksimaliai rūpestingai, kad maisto atitiktis maisto tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimams būtų užtikrinta visoje maisto grandinėje, tačiau nesant aiškių Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų atsakomybės maisto teisėje pasidalijimo ribų, kompetentingoms institucijoms siūlytina pasitelkti rūpestingumo pareigos kriterijų ir, taikant atsakomybę maisto tvarkymo subjektams, kai kaltė yra būtina atsakomybės sąlyga, kiekvienu konkrečiu atveju išsiaiškinti, koks bus atitinkamo maisto tvarkymo subjekto rūpestingumo pareigos turinys ir apimtis, ir taip išvengti nepagrįstų atsakomybės taikymo atvejų bei nereikalingos naštos verslui.

3. Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojančiuose maisto tvarkymą, taip pat nėra nustatytų aiškių atsakomybės pasidalijimo maisto grandinėje ribų. Atsakomybės subjekto pasirinkimo ir jo rūpestingumo pareigos turinio, apimties ir įrodinėjimo klausimai priklausys nuo taikytinos atsakomybės rūšies. Administracinė atsakomybė taikytina tik už kaltę, todėl nustatant tinkamą atsakomybės subjektą didelę reikšmę turės rūpestingumo pareigos kriterijus. Be to, taikant atsakomybę pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą, kai jos subjektais gali būti tik fiziniai asmenys, reikės pasirinkti ne tik tinkamą juridinį asmenį, bet išsiaiškinti ir jo vidinę atsakomybės pasiskirstymo sistemą. Civilinė atsakomybė maisto tvarkymo subjektams gali būti taikoma pagal sutartinės arba deliktinės atsakomybės taisykles. Specialaus delikto, t. y. atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, atveju nustatomos aiškios atsakomybės subjekto pasirinkimo taisyklės ir griežta atsakomybė. Tačiau ir pagal sutartinės atsakomybės taisykles vartotojui suteikiama galimybė reikalauti nuostolių atlyginimo, kai iš principo maisto tvarkymo subjektas kaip verslininkas (pardavėjas) vėl atsako be kaltės. Be to, vartotojo, sudariusio sutartį su pardavėju, teisės gali būti ginamos ir kitais būdais. Todėl, taikant sutartinę atsakomybę, pagrįsta laikytina abejonė dėl galimybės visais atvejais kitus vartotojo teisių gynimo būdus taikyti kartu su nuostolių atlyginimu bei dėl to, ar visuomet maisto tvarkymo subjektas kaip verslininkas pagal sutartinės atsakomybės taisykles turės atsakyti be kaltės.

Literatūra

1. Baltoji knyga dėl maisto saugos COM(1999) 719 final.

2. Baranauskas, E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*. 2003, 37(29): 59–65.
3. Byla C-315/05, *Lidl Italia Srl prieš Comune di Arcole (VR)* [2005] ECR I-11181.
4. *Data and Trends of the European Food and Drink Industry* [interaktyvus]. Brussels: FoodDrink Europe, 2012 [žiūrėta 2013-07-26]. <http://www.fooddrinkurope.eu/uploads/publications_documents/Data__Trends_%28interactive%29.pdf>.
5. Dévényi, P. The New Regulation on the Provision of Food Information to Consumers – Is New Always Better? *European Food and Feed Law Review*. 2011, 4: 210–217.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 1 tomas, p. 257.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. kovo 20 d. direktyva 2000/13/EB dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių maisto produktų ženklimą, pateikimą ir reklamavimą, derinimo. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 5 tomas, p. 75.
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 6 tomas, p. 447.
9. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamentas (EB) Nr. 178/2002, nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 6 tomas, p. 463.
10. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 13 skyrius, 34 tomas, p. 319.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 882/2004 dėl oficialios kontrolės, kuri atliekama siekiant užtikrinti, kad būtų įvertinama, ar laikomasi pašarus ir maistą reglamentuojančių teisės aktų, gyvūnų sveikatos ir gerovės taisyklių. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 3 skyrius, 45 tomas, p. 200.
12. Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. spalio 25 d. reglamentas (ES) Nr. 1169/2011 dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1924/2006 ir (EB) Nr. 1925/2006 bei kuriuo panaikinami Komisijos direktyva 87/250/EEB, Tarybos direktyva 90/496/EEB, Komisijos direktyva 1999/10/EB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/13/EB, Komisijos direktyvos 2002/67/EB ir 2008/5/EB bei Komisijos reglamentas (EB) Nr. 608/2004. [2011] OL L 304/18.
13. Generalinės advokatės Ch. Stix-Hackl išvada, pateikta 2006 m. rugsėjo 12 d. byloje C-315/05 *Lidl Italia Srl prieš Comune di Arcole (VR)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-24]. <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72530&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=512775>>.
14. Hagenmeyer, M. *Food Information Regulation: Commentary on Regulation (EU) No. 1169/2011 on the Provision of Food Information to Consumers*. Berlin: Lexxion, 2012.
15. Hahn, P.; Pichhardt, K. *Lebensmittelsicherheit: Haftung – Rückruf – Rückverfolgbarkeit*. Hamburg: Behr's Verlag, 2008.
16. Kabišaitis, A. Gydytojo veiksmų standarto samprata ir reikšmė taikant gydytojų civilinę atsakomybę Lietuvoje ir užsienio valstybėse. *Teisė*. 2003, 49: 38–51.
17. Krell, K. *Haftungsverteilung im Lebensmittelrecht*. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte. Bayreuth: Universität Bayreuth, 2005.

18. *Lebensmittelrechts – Handbuch*. Gesamtedaktion Streinz, R. München: Verlag C. H. Beck, 2008.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė* (bylos Nr. 3K-3-398/1999).
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. viešoji įstaiga Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos* (bylos Nr. 3K-3-478/2008).
21. Lietuvos higienos norma HN 119:2002 „Maisto produktų ženklavimas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 67. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 13-530.
22. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1.
23. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
24. Lietuvos Respublikos maisto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 32-893.
25. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 52-1673; 2001, Nr. 64-2324.
26. Lietuvos Respublikos terminų bankas [interaktyvus]. VLKK, LRS ITD, 2005 [žiūrėta 2013-07-30]. <<http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>>.
27. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. G. A.* (bylos Nr. N17-1662/2006).
28. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 28 d. nutartis administracinėje byloje *R. R. v. Varėnos rajono valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba* (bylos Nr. N575-418/2012).
29. MacMaoláin, C. *EU food law: protecting consumers and health in a common market*. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2007.
30. O'Rourke, R. *European food law*. London: Sweet and Maxwell, 2005.
31. *Pagrindiniai maisto ir pašarų verslo vykdytojų įsipareigojimai* [interaktyvus]. Sveikatos ir vartotojų apsaugos generalinis direktoratas [žiūrėta 2013-07-26] <http://ec.europa.eu/food/food/foodlaw/responsibilities/obligations_lt.pdf>.
32. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams KOM(2008) 40 galutinis. Europos Komisija. Briuselis, 2008.
33. Pichardt, K. *Produkthaftung für Qualitätsverantwortliche in Lebensmittelunternehmen*. Hamburg: Behr's Verlag, 2007.
34. Pranešimas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams A7-0109/2010 [interaktyvus]. Europos Parlamento Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komitetas, pranešėja Renate Sommer, 2010-04-19 [žiūrėta 2013-07-29]. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2010-0109&language=LT#title1>.
35. Reglamento (EB) Nr. 178/2002 dėl bendrųjų maistui skirtų teisės aktų 11, 12, 14, 17, 18, 19 ir 20 straipsnių įgyvendinimo vadovas [interaktyvus]. Maisto grandinės ir gyvūnų sveikatos nuolatinis komitetas, 2010-01-26 [žiūrėta 2013-07-26]. <http://ec.europa.eu/food/food/foodlaw/guidance/docs/guidance_rev_8_lt.pdf>.
36. Selelionytė-Drukteinienė, S. Sutartinė atsakomybė: grįšta kalte ar be kaltės? *Jurisprudencija*. 2011, 18 (4): 1417-1441.

37. Šamulevičiūtė, A. Informacijos apie maistą teikimo vartotojams teisiniai aspektai. *Sveikatos politika ir valdymas*. 2012, 1(4): 196-220.
38. *Tęsiamas tyrimas dėl galimai nustatytos arklienos lietuviškoje dešroje* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-10 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3037/>>.
39. *Tikrinama informacija iš Latvijos dėl lietuviškoje dešroje galimai nustatytos arklienos* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-09 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3036/>>.
40. *Toliau tiriant mėginius, arklienos DNR nenustatoma* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, 2013-04-11 [žiūrėta 2013-07-29]. <<http://vmvt.lt/lt/naujienos/3041/>>.
41. Weidner, M.; Holtfreter, A. *Planen und Delegieren lebensmittelrechtlicher Verantwortung*. Hamburg: Behr's Verlag, 2011.
42. Zipfel, W.; Rathke, K.-D. *Lebensmittelrecht*. München: Verlag C. H. Beck, 2013. 151. Ergänzungslieferung.

Liability in Food Law: The Problem of Determining the Subject to Liability and Its Obligation of Due Diligence

Asta Šamulevičiūtė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

The institute of liability in food law has been introduced in order to protect consumers' rights and health, as well as to restore their confidence in the European Union's food control system after a number of food scandals, which took place throughout Europe.

Interactions between food business operators are becoming increasingly complex and involving more inter-contractual obligations. As a result, food safety of a specific food product can be affected by more than one food business operator. Taking this into account, the article examines the issue as to which food business operator in such case is responsible for the safety and, therefore, is subject to liability.

Pursuant to provisions of the European Union food law, regulating the division of responsibilities in the food chain, it is not entirely clear whether food business operators are equally responsible for non-compliance with food law requirements at all production, processing and distribution stages or their responsibility is rather dependent on the exercise of control over business at the respective stage.

The author concludes that it would be unreasonable and indeed unfair to apply the rules of joint liability in all cases and accordingly to hold food business operators liable for the problems that may occur off their sphere of responsibility or off their control.

The joint liability should not be applied in all cases because of the fact that different food business operators have to apply different standards of due diligence (the highest standards being applicable to producers and importers). The present article suggests that in each case, when the fault is a necessary prerequisite for liability, the content and scope of due diligence of each food business operator should be clarified. This would help to avoid cases of unfounded liability and to prevent unnecessary burden to business.

National provisions of the Lithuanian food law also do not explicitly define the limits of responsibility of food business operators in the food chain. Determination of the subject of liability and the content and scope of its due diligence depends on the type of the applicable liability.

The article also examines the peculiarities of legal regulation and application of administrative liability, when the fault is a necessary prerequisite for liability. Therefore, the fact whether a food business operator has fulfilled his due diligence must be assessed case by case. Meanwhile, provisions regulating special tort, i.e. liability for damage caused by defective products or services, foresee strict liability. Furthermore, in the case of contractual liability, the final food business operator as a businessman is subject to liability without fault. Hence, the paper, from the perspective of consumer, discusses the interaction between provisions, regulating contractual liability, and provisions, regulating special tort.

Keywords: *Food business operator, liability of food business operators, responsibilities of food business operators, due diligence, food safety.*

Asta Šamulevičiūtė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos ir istorijos katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų sritis: teorinės ir praktinės maisto teisės problemos.

Asta Šamulevičiūtė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Philosophy of Law and Legal History, PhD candidate. Research interests: theoretical and practical problems of food law.